

WYBRANE ASPEKTY ROZWOJU RUCHU TURYSTYCZNEGO W ROZTOCZAŃSKIM PARKU NARODOWYM

ANDRZEJ ŚWIECA¹, RENATA KRUKOWSKA², ANDRZEJ TUCKI³,
TADEUSZ GRABOWSKI⁴

¹ Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
e-mail: andrzej.swieca@poczta.umcs.lublin.pl

² Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
e-mail: renata.krukowska@umcs.pl

³ Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
e-mail: andrzej.tucki@umcs.pl

⁴ Roztoczański Park Narodowy
e-mail: zup@roztoczanskipn.pl

SŁOWA KLUCZOWE

Roztoczański Park Narodowy, ruch turystyczny, turystyka przyrodnicza, turystyka wypoczynkowa

STRESZCZENIE

Roztoczański Park Narodowy w zakresie możliwości rozwoju turystyki ma znaczny potencjał. Jest on w różnym stopniu wykorzystywany. W artykule dokonano charakterystyki RPN pod kątem uprawiania edukacyjnej turystyki przyrodniczej oraz turystyki wypoczynkowej. Autorzy podejmują zagadnienia z zakresu wybranych aspektów ruchu turystycznego w RPN: jego wielkości, sezonowości przyjazdów, zasięgu przestrzennego oddziaływania Parku, częstotliwości i motywów przyjazdów, długości pobytu. Aktywne uczestnictwo w edukacyjnej turystyce przyrodniczej może stanowić strategiczny kierunek rozwoju produktów RPN.

Wprowadzenie

Parki narodowe oprócz zasadniczej funkcji ochronnej są również udostępniane dla celów turystycznych. Problematykę ruchu turystycznego w parkach narodowych podejmowano w opracowaniach różniących się zakresem i sposobem ujęcia. Dotychczasowy naukowy dorobek wydawniczy obejmuje: przeglądowe opracowania naukowe analizujące zagadnienie turystyki w parkach Polski

(m.in. Liszewski, 2010; Partyka, 2010), a także prace regionalne podejmujące różne zagadnienia ujmowane w granicach regionów, np. woj. podlaskiego (Bajda-Gołębiowska, 2006), czy poszczególnych obiektów, np. Narwiańskiego Parku Narodowego (Durydiwka, 2003), Białowieskiego Parku Narodowego (Jaroszewicz, Okołów, 2002), Poleskiego Parku Narodowego (Świeca, Krukowska, Tucki, 2014) i Roztoczańskiego Parku Narodowego (Świeca, Brzezińska-Wójcik, Grabowski, Kałamucki, Krukowska, Tucki, 2013; Świeca, Brzezińska-Wójcik, 2013). Wiele prac podejmuje różne aspekty związane z frekwencją turystów w parkach narodowych – m.in. Karpat Zachodnich (Krakowiak, 2000) czy obiektów, np. Magurskiego Parku Narodowego (Mrocza, Adamski, 2010), Tatrzańskiego Parku Narodowego (Hibner, 2012), Wolińskiego Parku Narodowego (Dusza, Kupiec, Felisiak, 2012). Należy również podkreślić, że rozwój turystyki na obszarach parków oraz w ich bezpośrednim otoczeniu może rodzić konflikty. Ten problem analizowany jest w literaturze naukowej na przykładzie wybranych parków: Słowińskiego (Matuszewska, 2008), Wielkopolskiego (Kasprzak, Raszka, 2003) czy Biebrzańskiego i Narwiańskiego (Kowalczyk, 2003).

Celem niniejszego opracowania jest prezentacja wyników badań z zakresu wybranych aspektów rozwoju turystyki w Roztoczańskim Parku Narodowym oraz w jego bezpośrednim sąsiedztwie.

Materiał i metody

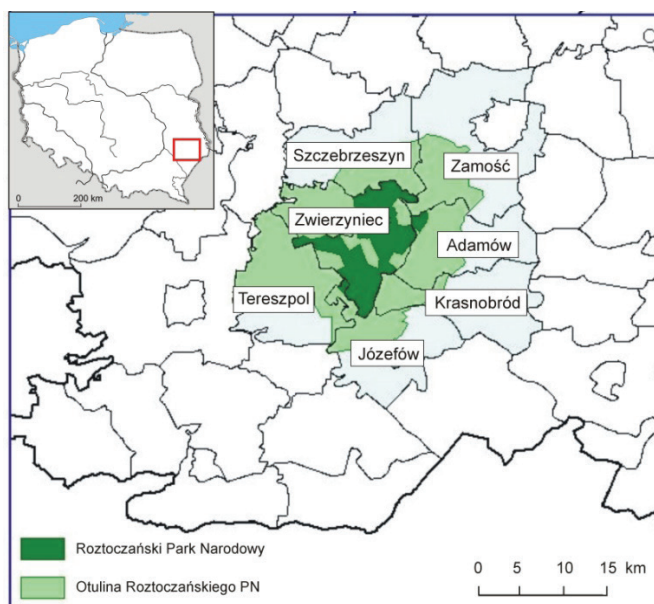
W artykule przedstawiono różnorodny aspekt badań w zakresie turystycznego wykorzystania zasobów przyrodniczych i kulturowych Roztoczańskiego Parku Narodowego (RPN). Przy opracowywaniu zagadnienia wykorzystano pośrednie i bezpośrednie źródła danych. W pierwszym etapie, stosując metodę *desk research*, korzystano z wtórnych źródeł danych (literatura przedmiotu, bazy danych statystycznych). Wykorzystano także bezpośrednie źródła danych pozyskanych w wyniku inwentaryzacji terenowej i sondażu diagnostycznego. Analizę tych danych prowadzono metodą analityczno-opisową i statystyczną. Pozwoliły one na zaprezentowanie przyrodniczych i kulturowych uwarunkowań turystyki i możliwości recepcyjnych obszaru badań.

Podstawowy materiał analityczny dotyczący ruchu turystycznego, obejmujący lata 2002–2014, pozyskano na podstawie monitorowania tego ruchu w oparciu o pobieranie opłat za wstęp na ścieżki w RPN i do Ośrodka Edukacyjno-Muzealnego (OEM). Tak prowadzone obserwacje pozwoliły ustalić przede wszystkim wielkość i natężenie ruchu turystycznego, czasowe zróżnicowanie natężenia ruchu oraz formy turystyki najczęściej uprawiane na terenie Parku.

Uzupełnieniem zmienności i wielkości ruchu turystycznego na obszarze Parku były badania pierwotne – monitoring ruchu w różnych miejscach Parku w latach 2006–2010. Liczenie odbywało się w miesiącach o największym natężeniu ruchu turystycznego, na najchętniej odwiedzanych szlakach pieszych i rowerowych, w miejscach największej koncentracji ruchu turystycznego. Badania pomiarowe oraz ankietowe prowadzono podczas weekendów, jednocześnie w kilku miejscach na terenie Parku.

Charakterystyka obszaru badań – walory dydaktyczne i turystyczne RPN

RPN powołano rozporządzeniem Rady Ministrów z 10 maja 1974 r. jako 13. park w Polsce. Obecnie jego obszar wynosi 8482,83 ha. RPN wraz z otuliną położony jest w woj. lubelskim, na terenie 5 gmin powiatu zamojskiego (Zwierzyniec, Szczepieszyn, Adamów, Zamość, Krasnobród) oraz 2 gmin powiatu biłgorajskiego (Józefów i Tereszpol) (rys. 1). Administracyjnie teren samego Parku należy głównie do gminy Zwierzyniec. Pod względem fizyczno-geograficznym Park zajmuje tereny Roztocza Środkowego.

Rysunek 1. Położenie obszaru badań na tle podziału administracyjnego woj. lubelskiego

Źródło: opracowanie własne.

Park ma bardzo dobrą dostępność komunikacyjną. Rozbudowa przejścia granicznego w Hrebennem i budowa drogi międzynarodowej Warszawa–Lwów powodują, że rośnie liczba osób odwiedzających. Baza noclegowa w RPN i jego otulinie zaspokaja potrzeby recepcyjne turystów. Większość obiektów zlokalizowana jest w gminie Zwierzyniec. Jak wynika z danych statystycznych (tab. 1), w roku 2014 funkcjonowały tam 42 obiekty noclegowe zbiorowego zakwaterowania, które dysponowały liczbą 1694 miejsc noclegowych, w tym: 6 ośrodków wczasowych (357 miejsc), 3 obiekty hotelowe (127), 2 pensjonaty (86), 4 szkolne schroniska młodzieżowe (253), 4 ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe (293), pole biwakowe (50), schronisko młodzieżowe (30) oraz 16 pozostałych obiektów (268). W obiektach zbiorowego zakwaterowania w roku 2014 nocowało ok. 27,5 tys. turystów. W obiektach tych udzielono ok. 81 tys. noclegów. Uzupełnieniem bazy

noclegowej zbiorowego zakwaterowania są pokoje gościnne i kwatery agroturystyczne. Obiekty te prowadzone są głównie w najbliższym otoczeniu parku, najliczniej w gminie Zwierzyniec (70 pokoi, 41 kwater) oraz w gminach Adamów (9 kwater) i Tereszpol (3 kwatery) (*Statystyczne Vademecum...*).

Tabela 1. Obiekty zbiorowego zakwaterowania i ich wykorzystanie w rejonie RPN w 2014 roku

Jednostka administracyjna	Liczba obiektów	Miejsca noclegowe	Korzystający z noclegów	Udzielone noclegi
Gmina i miasto Zwierzyniec	19	578	8 034	17 582
Gmina Krasnobród	16	834	16 209	47 893
Gmina Józefów	5	172	870	7 635
Gmina Tereszpol	1	10	50	95
Gmina Szczębrzeszyn	1	100	2 185	7 788
Łącznie	42	1 694	27 348	80 993

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (2015).

Zasoby przyrodnicze RPN i otuliny reprezentują różne formy ochrony przyrody, elementy krajobrazu z charakterystycznymi obiektami geologicznymi i formami rzeźby terenu, zjawiskami wodnymi i światem organicznym (Świeca i in., 2013, s. 219–220). W kategorii walorów kulturowych na terenie zinwentaryzowano: zabytki urbanistyki i architektury, obiekty archeologiczne, upamiętnione miejsca historyczne, zabytki techniki, muzea, archiwa, zbiory, obiekty i ośrodki kultury ludowej, obiekty współczesne i imprezy (Świeca i in., 2013, s. 220–224).

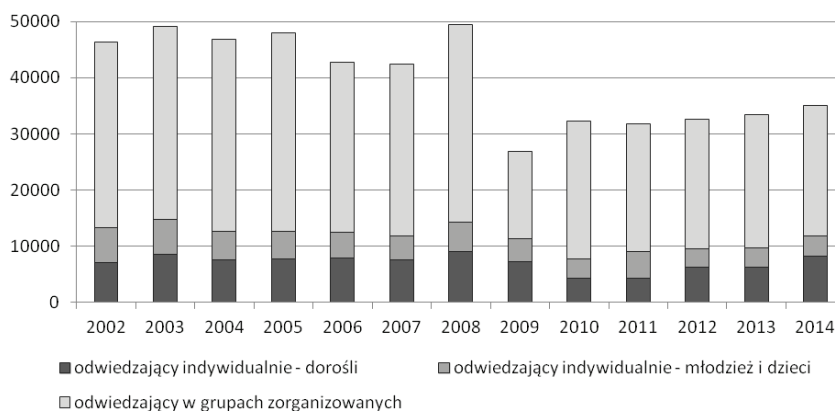
Pod względem ilościowym dominują obiekty przyrody ożywionej związane głównie ze zbiorowiskami leśnymi. W RPN posiadającym wybitnie leśny charakter (95,5%) dominujący udział w zajmowanej powierzchni mają drzewostany iglaste: sosnowe (55,8%) oraz jodłowe (19,4%). Wśród gatunków liściastych największą powierzchnię zajmują drzewostany bukowe (17,4%). Następne w kolejności gatunki tworzą niewielkie drzewostany: dębowe zajmujące 3,1% powierzchni i olszowe – 1,7%. Najcenniejsze z nich to bór jodłowy i buczyna karpacka – zespoły charakterystyczne dla regla dolnego Karpat.

Za bazę do poznawania Parku i okolic uznawany jest Zwierzyniec. Układ przestrzenny (z zadrzewieniami, wodami, ciągami komunikacyjnymi) komponowany w nawiązaniu do naturalnych warunków fizjograficznych terenu pochodzi z XVIII–XIX w. i jest pozostałością dawnej rezydencji Zamoyskich z końca XVI w. W pobliżu RPN znajdują się liczne centra i ośrodki krajoznawcze, w tym najcenniejszy – Zamość ze Starówką wpisaną w 1992 r. na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury i Przyrody UNESCO (dane według polskiego oddziału UNESCO), wiele spośród nich o dominującej funkcji turystycznej.

Ruch turystyczny w RPN

Ewidencja ruchu turystycznego na podstawie liczby sprzedanych biletów wstępu na ścieżki w RPN i do Ośrodka Edukacyjno-Muzealnego (OEM) RPN w latach 2002–2014 wskazuje, że

przeciętnie w ciągu roku przebywa tam ok. 40 tys. osób przy stosunkowo dużej zmienności z roku na rok, od ok. 27 tys. do ok. 50 tys. odwiedzających (rys. 2). W strukturze odwiedzających przeważają osoby przebywające w grupach – przeciętnie ok. 28 tys. (71%). Odwiedzający indywidualni – ok. 11,5 tys. (29% – przeciętnie co trzecia osoba) – to głównie osoby dorosłe.

Rysunek 2. Liczba biletów sprzedanych na ścieżki w RPN oraz do OEM w latach 2002–2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RPN.

Ruch turystyczny w RPN i OEM wykazuje z miesiąca na miesiąc duże zróżnicowanie wielkościowe. Stosunkowo niewielkie natężenie ruchu turystycznego obserwuje się od listopada do marca. W tych miesiącach w wieloleciu 2006–2014 przeciętna liczba odwiedzających wynosiła od ok. 270 do ok. 820 osób. Znaczne ożywienie ruchu turystycznego w RPN i OEM obserwuje się szczególnie w maju (7219 osób) i w czerwcu (7112). Frekwencja w tych dwóch miesiącach stanowi łącznie ok. 40% wielkości rocznej, przy czym dominują wtedy odwiedzający w grupach zorganizowanych.

Analiza wielkości miesięcznych wskazuje, że jedynie w lipcu i sierpniu odwiedzający w grupach (odpowiednio: 42,7 i 29,7%) ustępują odwiedzającym indywidualnym. Dla pozostałych 10 miesięcy typowa jest zasada dominacji odwiedzających w grupach (od 69,1 do 91,1% ogółu odwiedzających).

Rozpoznanie wielkości ruchu turystycznego obok znajomości cech społeczno-psychologicznych turystów wydaje się kluczową sprawą dla dokonania ogólnej oceny i diagnozy stanu turystyki w Parku. Uzupełnieniem przedstawionych danych mogą być badania z lat 2006–2010. Wówczas w RPN prowadzono cykl monitoringu ruchu turystycznego o charakterze ilościowym i jakościowym w powtarzających się 3 lub 4 czasokresach i w 4 punktach pomiarowych/obiektach (parking przy OEM, Bukowa Góra, Florianka, Stawy Echo). Badania ruchu turystycznego i opinii turystów z wykorzystaniem sondażu diagnostycznego wykonywali studenci i pracownicy Wydziału Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej UMCS. Badania polegały na pomiarze ruchu turystycznego

prowadzonym bezpośrednio w punktach pomiarowych. Pomiary w wybrane dni pozwoliły na analizę zjawiska w ujęciu dziennym, miesięcznym i sezonowym (tab. 2).

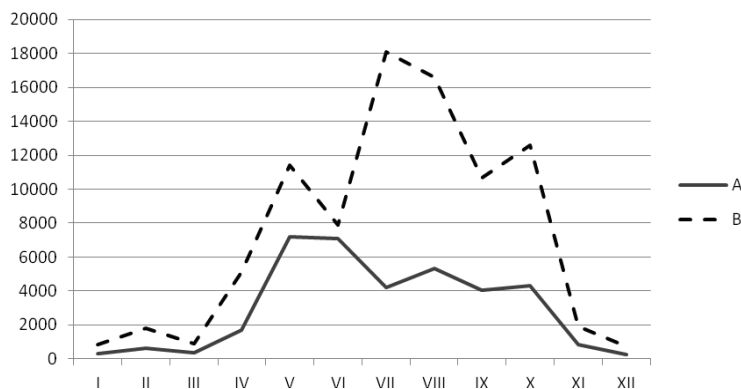
Tabela 2. Średnia i ekstremalna dzienna liczba turystów w badanych obiektach w latach 2006–2010

Obiekt	Wielkości charakterystyczne	Miesiące				Przeciętna V–VIII
		V	VI	VII	VIII	
OEM	średnia	517	382	404	492	449
	max.	982	769	1508	1424	–
	min.	53	53	112	31	–
Bukowa Góra	średnia	463	225	156	254	275
	max.	936	531	360	787	–
	min.	37	52	55	83	–
Florianka	średnia	261	126	102	180	167
	max.	556	267	177	340	–
	min.	15	1	12	20	–
Stawy Echo	średnia	233	307	1622	1322	871
	max.	733	1135	5148	3890	–
	min.	70	32	19	24	–
Przeciętna i ekstrema w RPN w analizowanych miesiącach	średnia	368	262	585	538	440
	max.	982	1135	5148	3890	–
	min.	15	1	12	20	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

W wymienionych obiektach w latach 2006–2010 dzienna frekwencja turystów zawierała się od 1 do 5148 osób; najniższą notowano na ścieżce do Florianki, zaś najwyższą nad Stawami Echo. Badania natężenia ruchu turystycznego wykazały bardzo duże dysproporcje w badanych obiektach. Stawy Echo generowały 52,6% frekwencji, OEM – 24,9%, Bukowa Góra – 14,2% i Florianka – 8,3%. Dla obiektu Stawy Echo wielkości średnie w miesiącach od maja do sierpnia wahały się od 233 do 1622 osób/dzień; przeciętna wielkość dzienna wyniosła 871 osób (tabela 2). Około dwukrotnie niższą przeciętną dzienną wielkość (449) odnotowano w punkcie pomiarowym w rejonie OEM. W dwóch pozostałych punktach pomiarowych przeciętny dzienny ruch turystyczny był mniejszy – 275 osób w obiekcie Bukowa Góra i 167 osób na ścieżce do Florianki. Pomiary w 4 okresach (maj, czerwiec, lipiec, sierpień) wykazały, że Stawy Echo cieszą się największą popularnością w lipcu (57,7% frekwencji), OEM – w sierpniu i w lipcu (odpowiednio: 29,6 i 29,5%), a Bukowa Góra i Florianka w maju (odpowiednio: 38,3 i 36,9%).

Rozkład ruchu turystycznego w 4 punktach pomiarowych RPN był podstawą obliczenia wielkości przeciętnych dla 4 uwzględnionych miesięcy oraz przeciętnej dla okresu badań. Uzyskane wyniki wskazują, że okresem największej aktywności turystycznej na terenie RPN jest lipiec (585 osób/dzień). Dla pozostałych uwzględnionych miesięcy uzyskano wielkości: 538 (sierpień), 368 (maj) i 262 (czerwiec). Można więc szacować, że przeciętne miesięczne natężenie ruchu turystycznego wynosi ok. 18,1 tys. w lipcu, 16,6 tys. w sierpniu, 11,4 tys. w maju, 7,9 tys. w czerwcu (rys. 3).

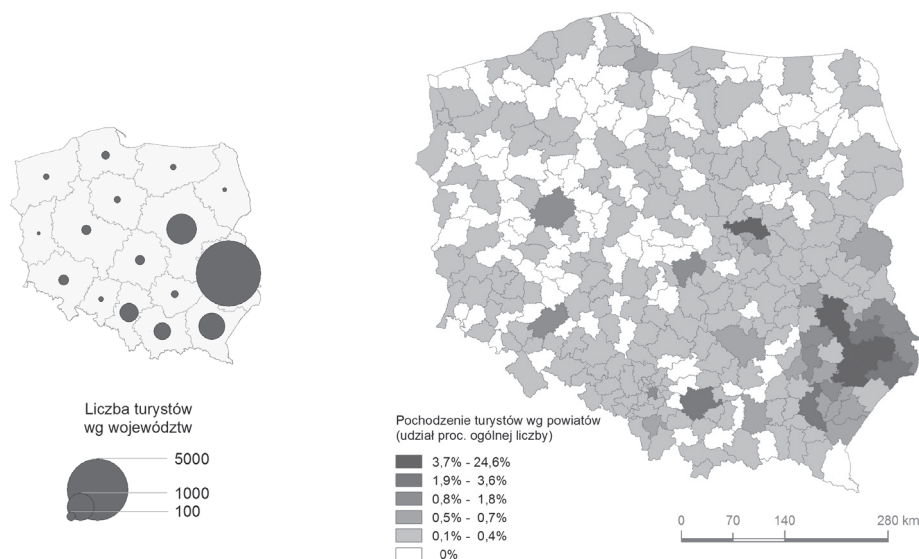

A – liczba odwiedzających na podstawie sprzedanych biletów na ścieżki RPN i OEM.
 B – szacowana wielkość ruchu turystycznego na podstawie badań monitoringowych.

Rysunek 3. Przeciętne wielkości i sezonowość ruchu odwiedzających RPN w latach 2006–2014;

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RPN i badań terenowych.

Porównując przytoczone średnie dzienne uzyskane z monitoringu z danymi uzyskanymi ze sprzedaży biletów, okazuje się, że te ostatnie stanowią ok. 35–40% całego ruchu turystycznego w RPN. W związku z powyższym na podstawie obliczonych dla okresów 2006–2010 i 2002–2014 wielkości ruchu turystycznego (odpowiednio: ok. 39 tys. i 40 tys.) można oszacować wielkość przeciętnej w ciągu roku ruchu turystycznego w Parku na poziomie ok. 95–120 tys. osób.

Rysunek 4. Pochodzenie odwiedzających RPN (na podstawie tablic rejestracyjnych samochodów)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Ewidencja rejestracji samochodów odwiedzających RPN w 2007 r. dokumentuje znaczący zasięg przestrzenny oddziaływania Parku (rys. 4). Monitoring przeprowadzono na parkingach położonych przy Ośrodku Edukacyjno-Muzealnym oraz przy Stawach Echo. Badanie polegało na spisaniu tablic rejestracyjnych (tylko oznaczeń literowych).

Przeprowadzona analiza wskazuje, iż spośród uwzględnionych 9701 samochodów ponad połowa (59,4%) należała do mieszkańców woj. lubelskiego. Na kolejnych miejscach byli mieszkańcy z woj. mazowieckiego (12,6%), podkarpackiego (9,7%), śląskiego (5,4%) i małopolskiego (4,3%).

Edukacja przez turystykę przyrodniczą w RPN

Zasoby przyrodnicze RPN stanowią podstawę edukacyjnej turystyki przyrodniczej. Podróżom zorientowanym na poznawanie walorów przyrodniczych, z którymi wiąże się zdobywanie wiedzy na temat przyrody oraz nowych doświadczeń, odpowiadają określenia: *nature tourism*, *wildlife tourism* lub *green tourism* (Mika, 2007, s. 198–199). Obszerny przegląd koncepcji i definicji turystyki przyrodniczej przedstawiły (Graja-Zwolińska, Spychała, 2013, s. 36–42). W RPN edukacyjna turystyka przyrodnicza rozwijana jest w ramach turystyki krajoznawczej, sylwanoturystyki oraz *birdwatching*. Jej głównym motywem jest poznawanie, obserwowanie i podziwianie przyrody, zaś przedmiotem zainteresowania turystów są obszary o wyjątkowych walorach z charakterystycznymi gatunkami roślin i zwierząt.

Penetrację Parku i możliwości realizacji edukacyjnej turystyki przyrodniczej umożliwiają szlaki turystyczne o łącznej długości 64,5 km (łącznie szlaki turystyczne, trasy rowerowe, ścieżki poznawcze). Wewnętrzny system tras zwiedzania w Parku powiązany jest z trasami o charakterze tranzytowym. W obrębie Parku przebiega 5 tranzytowych szlaków turystycznych pieszych (Centralny Szlak Roztocza, Krawędziowy Szlak Roztocza, Szlak Roztoczański, Szlak Partyzancki, Obwodnica RPN im. A. Wachniewskiej) o długości 53,3 km. Cztery szlaki rowerowe: „Trasa Rowerowa do Florianki”, Centralny Szlak Rowerowy, Trasa rowerowa „Wzgórze Polak – pogranicze regionów”, Trasa Rowerowa Ziemi Józefowskiej) mają w Parku łączną długość 17,5 km. Na uwagę zasługują dwie trasy konne: Ułański Szlak Konny oraz Roztoczański Szlak Konny. Do jazdy konnej zostały udostępnione: „Trasa Rowerowa do Florianki”, ścieżka krajobrazowa we Floriance, szlak krawędziowy Roztocza pomiędzy Florianką a granicą Parku w kierunku Tereszpoła i droga „Tereszpolska”. Umożliwia to poznanie obiektów przyrodniczych i kulturowych Parku położonych wzdłuż południowej osi przyrodniczo-edukacyjnej. Największe znaczenie w zakresie rozwoju turystyki poznawczej na terenie RPN ma 9 ścieżek edukacyjnych (dydaktyczna na Bukową Górę, poznawcza na Piaseczną Górę, Ścieżka po wydmie do Stawów Echo, Ścieżka do Stawów Echo, historyczno-przyrodnicza do Wzgórza Polak, historyczno-przyrodnicza do Wojdy, Ścieżka aleją A. Wachniewskiej, dendrologiczna we Floriance, krajobrazowa we Floriance) o łącznej długości 17,7 km.

Głównym punktem recepcyjnym Parku od 1994 r. jest OEM. Funkcjonuje w nim punkt informacji turystycznej oraz biblioteka z czytelnią. Ewidencja ruchu turystycznego na podstawie liczby sprzedanych biletów wstępu do OEM w latach 2002–2014 wskazuje, że przeciętnie w ciągu roku

przebywa tam ok. 25,5 tys. osób przy stosunkowo dużej zmienności z roku na rok, od ok. 7 tys. do ok. 32 tys. odwiedzających. W strukturze odwiedzających przeważają osoby przebywające w grupach – przeciętnie ok. 18 tys. (71%). Przy Ośrodku mają początek 4 ścieżki edukacyjne; jest to węzeł tranzytowych tras pieszych i rowerowych. Realizując cele ustawowe związane z udostępnianiem Parku dla turystyki i edukacji, w Ośrodku organizowanych jest wiele wystaw o charakterze czasowym. Funkcjonuje wystawa stała „W krainie jodły, buka i tarpana”. Organizowane są wykłady, prelekcje, spotkania, warsztaty, konferencje, koncerty, festyny, plenery fotograficzne i artystyczne, których zadaniem jest lepsze poznanie środowiska przyrodniczo-kulturowego Roztocza (Świeca i in., 2013, s. 230).

W realizacji programów edukacyjnych od 2011 r. wykorzystywana jest również infrastruktura Roztoczańskiego Centrum Naukowo-Edukacyjnego obejmująca sale konferencyjno-wystawowe oraz Izbę Leśną we Floriancie (2,5–3,0 tys. odwiedzających rocznie), gdzie prezentowana jest wystawa stała obrazująca życie ludzi w osadzie leśnej w dawnej Ordynacji Zamojskiej w okresie międzywojennym XX w.

Park prowadzi także intensywną działalność wydawniczą. Dzięki staraniom Parku ukazało się na przestrzeni 40 lat wiele folderów, informatorów, map, przewodników, monografii przyrodniczych, kalendarzy oraz innych wydawnictw (w tym np. wykładów w „Roztoczańskich Spotkaniach”). Celem tej działalności jest poznanie i popularyzacja Roztocza oraz zaprezentowanie działalności Parku w zakresie sprawowanej ochrony i udostępniania dla nauki, edukacji i turystyki.

Elementem podnoszącym atrakcyjność turystyczną Parku, wyróżniającym go na tle kraju i swoistym ewenementem (funkcja rekreacyjna Parku wynikająca z zadań, jakie pełni – ochrona zasobów przyrodniczych i udostępnianie go dla turystyki – możliwa jest tylko w jego otulinie) jest kąpielisko na Stawach Echo. Tam dopuszczona jest rekreacja ze względu na stan zastany sprzed utworzenia Parku. Wyniki badań z lat 2006–2010 wskazują, że wielkości średnie w miesiącach od maja do sierpnia wahały się od 233 do 1622 osób dziennie (tab. 2). Spośród 4 punktów objętych wówczas pomiarami Stawy Echo generowały 52,6% frekwencji. Wyniki szacunków z lat 2011–2015 wskazują, że obiekt ten w sezonie odwiedza ok. 30–35 tys. osób.

Charakter podróży i atrakcyjność RPN w opinii turystów i odwiedzających

Opisane wyżej badania obejmowały także opinie turystów odwiedzających Park i okolice. Ma to duże znaczenie dla określenia kierunków, w których udostępnianie turystyczne parków ma się rozwijać, by obszary te mogły spełniać wszystkie swoje funkcje, w tym turystyczną, a wzrost ruchu turystycznego nie doprowadził do degradacji ich walorów. Badania jakościowe sprowadzały się do wywiadu kwestionariuszowego dotyczącego atrakcyjności RPN. Miejscem realizacji badania był obszar Parku, m.in.: OME łącznie z parkingiem, plaża nad Stawami Echo, centrum Zwierzyńca, szlaki i ścieżki dydaktyczne.

Przeprowadzone badania wykazały, że 59% respondentów przyjechało do Parku po raz pierwszy, a 41% odwiedziło Park ponownie. Świadczyć to może zarówno o tym, że turyści byli

zadowoleni z pobytu, jak i o popularności Parku. W świetle wyników badań można ponadto stwierdzić, iż Park stanowi już dłuższy czas cel podróży/atrakcję turystyczną. Niektórzy respondenci Park odwiedzali już w latach 50. Prawie połowa badanych odwiedziła Park raz w roku, a miesiącami natężonego ruchu turystycznego były sierpień, lipiec, wrzesień i czerwiec. Na pytanie: „Ile dni obejmuje obecny Pana/Pani pobyt w RPN?” zdecydowana większość (40%) deklarowała pobyty dłuższe (ponad 5 dni), nieco mniej badanych (32%) zostawało w Parku 2–4 dni. Co trzeci badany był tzw. odwiedzającym jednodniowym. RPN jako główny cel podróży obrało 71% badanych. Zdecydowanie najważniejszym motywem odwiedzin Parku był wypoczynek (66% odpowiedzi), kolejno wspólny wyjazd rodzinny (24%) i cel towarzyski (21%). Cel edukacyjny deklarowało 13% respondentów. Wśród turystów najlepszą formą informacji i promocji Parku był internet, następnie wydawnictwa turystyczne. Co trzeci respondent znał już Park przed przyjazdem.

Odwiedzający Park w największym stopniu korzystali ze ścieżek dydaktycznych. Informacje o Parku najczęściej uzyskiwali z materiałów drukowanych (map i przewodników). Turyści nocujący w Parku za rodzaj noclegu najczęściej (25%) wybierali kwatery prywatne oraz agroturystyczne (23%). Łącznie co drugi pytany korzystał zatem z małych obiektów noclegowych sfery prywatnej (pokoje gościnne, gospodarstwa agroturystyczne). Znacznie słabsze było obłożenie obiektów komercyjnych. Tylko 10% ankietowanych wybrało pensjonat, a 2% – hotel.

W badaniach uwzględniono także wizerunek oraz skojarzenia z Parkiem. Jak pokazują przeprowadzone badania nad wizerunkiem i skojarzeniami z Parkiem, zdecydowana większość badanych kojarzyła go z przyrodą, lasami, nieco mniej z ośrodkiem hodowli zachowawczej konika polskiego we Floriancie i stawami. Najmniej pytanych zaznaczało zabytki i dziedzictwo związane z Zamoyskimi. W przeprowadzonej ankiecie turyści podawali także, jakie miejsca i obiekty są w ich opinii najatrakcyjniejsze. Wśród przyrodniczych elementów potencjału turystycznego najlepiej oceniono Stawy Echo i ośrodek hodowli konika polskiego. Z walorów kulturowych za najatrakcyjniejsze uznano kościół na wodzie, stary Browar oraz OEM i Izbę Leśną we Floriancie. Turyści w większości pozytywnie oceniają jakość infrastruktury turystycznej. Bazę noclegową bardzo dobrze i dobrze oceniło łącznie 66% respondentów. Znacznie lepiej turyści ocenili RPN pod względem infrastruktury towarzyszącej (szlaki i ścieżki dydaktyczne): bardzo dobrze – 40%, dobrze – 43% badanych. Nieco gorzej oceniają oni jakość usług gastronomicznych, tj. 25% dobrze i 24% przeciętnie, zaś 13% – bardzo dobrze. W ocenie stanu czystości RPN 72% turystów przyznało ocenę dobrą i 22% – bardzo dobrą; raczej źle stan czystości Parku oceniło tylko 4%.

Podsumowanie i wnioski

RPN z obszarem, jaki obecnie zajmuje (8482,83 ha), należy do parków średniej wielkości podobnie jak: Woliński Park Narodowy (8134,5 ha), Park Narodowy Ujście Warty (8074,0 ha), Świętokrzyski Park Narodowy (7626,4 ha). Dominacja lasów w strukturze użytkowania ziemi RPN (zajmują 95,5% powierzchni) sprawia, iż jest on drugim pod względem lesistości parkiem narodowym w Polsce (po Magurskim Parku Narodowym), a pierwszym spośród polskich parków narodowych położonych poza obszarami górskimi. RPN jest jednym z 3 parków grupy wyżynnej,

obok Ojcowskiego i Świętokrzyskiego, o średnim stopniu użytkowania turystycznego (stosunkowo dobre zagospodarowanie i średni stopień eksploatacji i penetracji przestrzeni) (Liszewski, 2010).

RPN w ekologicznym systemie obszarów chronionych Roztocza stanowi rdzenną strefę układu przyrodniczego, wokół której rozmieszczone są formy ochrony o mniejszym rygorze ochronnym. Park odgrywa również wiodącą rolę w regionie z racji prowadzonej działalności związanej z ochroną i monitorowaniem zjawisk oraz procesów przyrodniczych, udostępnianiem dla nauki, edukacji i turystyki.

Głównymi cechami turystyki na terenie i w otulinie RPN jest dominacja turystyki związanej z przyrodą. Na podstawie istniejącego materiału badawczego stwierdzono, że w okresie od maja do czerwca oraz we wrześniu dominuje turystyka zorganizowana – wycieczki (głównie młodzieży), a w czasie dni wolnych – aktywna turystyka w grupach rodzinnych. Turystyka wywiera największą presję na Park w rejonie Zwierzyńca (duże zagęszczenie ścieżek). Ponadto, w Parku w sezonie występuje dodatkowo bardzo wyraźna koncentracja ruchu turystycznego nad Stawami Echo – w miejscu turystyki (rekreacji) weekendowej.

Aktywne uczestnictwo w edukacyjnej turystyce przyrodniczej może stanowić strategiczny kierunek polityki RPN w zakresie rozwoju produktów turystycznych na tym obszarze. Ich planowanie i realizowanie powinno równocześnie wykorzystywać jego zasoby (łączyć wiele atrakcyjnych elementów) i sprzyjać kształtowaniu pozytywnego, przyrodniczego wizerunku tych terenów, a jednocześnie będąc czynnikiem aktywizującym lokalną gospodarkę. Dziedzictwo przyrodnicze RPN oraz dobrze rozwinięta sieć tras turystycznych umożliwiają obcowanie z przyrodą oraz osobistą interpretację dziedzictwa przyrodniczego, łącząc treści kognitywne z doświadczeniem wielozmysłowym i żywymi emocjami.

Literatura

- Bajda-Gołębiowska, M. (2006). Produkty turystyczne parków narodowych w województwie podlaskim. W: J. Krupa, J. Biliński (red.), *Turystyka w badaniach naukowych. Prace przyrodnicze i humanistyczne* (s. 157–171). Rzeszów: Wyd. WSiZ.
- Brzezińska-Wójcik, T., Świeca, A. (2014). Stan i perspektywy edukacyjnej turystyki przyrodniczej na Roztoczu w kontekście strategii aktywnego uczestnictwa. *Barometr Regionalny*, nr 12/4, 123–132.
- Durydiwka, M. (2003). Możliwości rozwoju turystyki w rejonie Narwiańskiego Parku Narodowego. W: M. Pietrzak (red.), *Krajobraz, turystyka, ekologia* (s. 93–101). Leszno: Wyd. PWSZ w Lesznie, PAEK.
- Dusza, E., Kupiec, M., Felisiak, S. (2012). Zmienność natężenia ruchu turystycznego na obszarze Wolińskiego Parku Narodowego. W: A. Richling, Ł. Zbucki (red.), *Rekreacja w krajobrazach o wysokim potencjale* (s. 281–258). Biała Podlaska: Wyd. PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, PAEK.
- Graja-Zwolińska, S., Spychała, A. (2013). Jak rozumieć turystykę przyrodniczą? Studium przypadku młodzieży akademickiej. *Turyzm*, nr 23/1, 36–42.
- GUS. (2015). Bank Danych Lokalnych. Pobrane z: www.stat.gov.pl (8.09.2015).
- Hibner, J. (2012). Zróżnicowanie ruchu turystycznego w Tatrzańskim Parku Narodowym na wybranych przykładach. W: A. Richling, Ł. Zbucki (red.), *Rekreacja w krajobrazach o wysokim potencjale* (s. 41–47). Biała Podlaska: Wyd. PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, PAEK.
- Jaroszewicz, B., Okołów, C. (2002). Turystyka w Białowieskim Parku Narodowym. Szkic historyczny i perspektywy rozwoju. W: J. Partyka (red.), *Użytkowanie turystyczne parków narodowych* (s. 165–176). Ojców: Ojcowski Park Narodowy.

- Kasprzak, K., Raszka, B. (2003). Konflikt funkcji i użytkowania na przykładzie wykorzystania rekreacyjnego Jeziora Dymaczewskiego (Rynna Witobelsko-Dymaczewska) w Wielkopolskim Parku Narodowym. W: M. Pietrzak (red.), *Krajobraz, turystyka, ekologia* (s. 13–37). Leszno: Wyd. PWSZ w Lesznie, PAEK.
- Kowalczyk, A. (2003). Bariery rozwoju turystyki na obszarze i w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego i Narwiańskiego Parku Narodowego. W: M. Pietrzak (red.), *Krajobraz, turystyka, ekologia* (s. 103–110). Leszno: Wyd. PWSZ w Lesznie, PAEK.
- Krakowiak, B. (2000). Charakterystyka ruchu turystycznego w parkach narodowych Karpat Zachodnich – typy funkcjonalne parków. *Turyzm, nr 10/1*, 5–37.
- Liszewski, S. (2009). Przestrzeń turystyczna parków narodowych w Polsce. W: B. Domański, W. Kurek (red.), *Gospodarka i przestrzeń* (s. 187–200). Kraków: IGiGP UJ.
- Matuszewska, D. (2008). Społecznie uwarunkowanie planowania i zarządzania zrównoważonym rozwojem turystyki w parkach narodowych na przykładzie Słowińskiego Parku Narodowego. W: G. Gołębski (red.), *Turystyka jako czynnik wzrostu konkurencyjności regionów w dobie globalizacji* (s. 336–350). Poznań: Wyd. AE w Poznaniu.
- Mika, M. (2007). Formy turystyki poznawczej. W: W. Kurek (red.), *Turystyka* (s. 198–200). Warszawa: PWN.
- Mrocza, A., Adamski, P. (2010). Dzienny rozkład ruchu turystycznego w wybranych rezerwach przyrody i Magurskim Parku Narodowym. *Folia Turistica, nr 22*, 91–105.
- Partyka, J. (2010). Udostępnianie turystyczne parków narodowych w Polsce a krajobraz. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, nr 14*, 252–263.
- Statystyczne vademecum samorządowca 2012. Gmina Miejsko-Wiejska Zwierzyniec*. Urząd Statystyczny w Lublinie. Pobrane z: www.stat.gov.pl (12.06.2013).
- Świeca, A., Brzezińska-Wójcik, T., Grabowski, T., Kałamucki, K., Krukowska, R., Tucki, A. (2013). Turystyka i edukacja. W: R. Reszel, T. Grądziel (red.), *Roztockański Park Narodowy. Przyroda i człowiek* (s. 219–230). Zwierzyniec: RPN.
- Świeca, A., Krukowska, R., Tucki, A. (2014). Potencjał turystyczny obszaru Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego i jego wykorzystanie w kontekście funkcjonowania Poleskiego Parku Narodowego. *Polish Journal of Sport and Tourism, no. 21*, 200–217.

TOURISM IN ROZTOCZE NATIONAL PARK: DEVELOPMENT AND KEY ISSUES

KEYWORDS | Roztocze National Park, tourist traffic, nature tourism, leisure tourism

ABSTRACT | Roztocze National Park is said to have a great potential for tourism development. This paper aims to summarize the Park with regard to education, nature and leisure tourism. The authors present some indicators of tourist traffic in the park: length of stay, number of visits, tourists' motivation and seasonality. The findings of this paper discuss an active participation in educational nature tourism as an important direction for tourist products development.

Translated by Andrzej Tucki